

ДАРКО ГАВРИЛОВИЋ*
Природно-математички факултет,
ДГТХ
Нови Сад

УДК 94(=411.16):316.647.5
Оригиналан научни рад
Примљен: 15.02.2015
Одобрен: 28.02.2015

МРЖЊА ПРЕМА ЈЕВРЕЈИМА – ЗАЈЕДНИЧКА СРЖ НЕГИРАЊА ХОЛОКАУСТА, ЕКОНОМСКОГ АНТИСЕМИТИЗМА И АНТИСЕМИТСКОГ НАСИЉА

Сажетак: У првом делу рада анализирана је историја непријатељства хришћанског света према Јеврејима на религијској, националној и расној основи. Направљена је разлика између старог антијудаизма и модерне, политичке, етничке и расне опозиције према Јеврејима. Анализирани су примери антисемитизма у свету, њихова учесталост и локације са најчешћим појавама антисемитизма. У оквиру рада одређене су три битне значајке модерног антисемитизма. То су: негирање холокауста, економски антисемитизам и антисемитско насиље. Коначно, предложена су конкретна решења која би требало предузети у циљу сузбијања ове, на жалост, и у 21. веку, раширене појаве.

Кључне речи: антисемитизам, мржња, холокауст, економија, насиље, Јевреји

Увод

До 19. века Јевреји су били, у највећем броју, затворена заједница изолована од остатка европског друштва. Њима су вековима биле негиране многе врсте права, укључујући у неким земљама физичко кретање и приступ многим делатностима као и образовању. Мржња према Јеврејима се појавила на хришћанском простору још од де-јудеизације хришћанства, односно, након неуспеле побуне Јевреја против Римљана у 1. веку нове ере. Како су векови протицали, не само да се хришћанство удаљавало од јудаизма, и не само да је од 313. године „Миланским едиктом” правни положај хришћанства изједначен са државном религијом, већ је однос нових хришћанских генерација према Јеврејима постајао све више непријатељски. Јевађеља су се читала и тумачила на све неповољнији начин по Јевреје. Постепено, утиран је пут вишевековној мржњи и потирању тог народа. Јудаизам је сматран за јерес и изједначен са „синагогом Сатане” (The Venerable Bede, 1953: 255). У средњем веку строги

* chdr.novisad@gmail.com

прописи су Јевреје најчешће искључивали из свих позива осим позајмљивања новца. Они су од почетка 11.века били непрестано прогањани, протеривани, спаљивани или принудно крштавани. На Четвртом латеранском концилу Јеврејима је постављен захтев да носе одређену врсту одеће, јеврејске књиге су спаљиване и отпочела су званична прогонства.¹ Јудаизам је нападао и источно хришћанство. Иконоборачки спор је пружао нарочито погодне оквире за коришћење епитета као што је „јудејствујући”. Јевреји су неоправдано оптуживани за подстрекивање похода на иконе, а нападани су и зато што су се са успехом бранили у хришћанско-јеврејским расправама које су требале да послуже за компромитовање јудаизма.² Ма колико нам се чинило да је узрок свих прогона била вера, не смемо изгубити из вида чињеницу да је у питању била јака јеврејска привредна конкуренција коју су многи хришћани хтели да елиминишу (Richards Jefry 1990: 88). Услед економских промена насталих у 12 и 13.веку, када су се хришћани као конкуренти супротставили јеврејским банкарима и трговцима напетости између припадника ове две религије су се заоштриле. Не треба при томе изгубити из вида и гетоизацију која је хришћанско-јеврејске културне и духовне контакте свела на минимум.

Након позног средњег века Јевреји су у Европи, а нарочито Немачкој која је била захваћена реформацијом, били радикално демонизовани и криминализовани. Врхунац антисемитизма³ био је достигнут у доба пред реформацију, док су се потом напетости у друштву лакше могле да искале на установи старе цркве. Мартин Лутер је свој антисемитизам јасно показивао. Занимљиво је да су многе његове тезе и реторичке формулације непосредно ушле у антијеврејско мишљење националсоцијалиста.⁴ На југозападу Европе, када је шпанска круна 1492.године освојила Гранаду, тиме је истовремено почела једна нова фаза у патничкој историји Јевреја са Иберијског полуострва, пошто су заједно са муслиманима (Морисцима) били стављени пред избор да или пређу у хришћанство или напусте земљу. Један део оних који су напустили Иберијско полуострво одлучио се за одлазак на север и запад Европе, а други се окренуо Османлијском царству. Тако су Јевреји у већем броју кренули ка Балкану. До краја 16.века, вишевековна култура Јевреја у Шпанији потпуно је уништена. Није цела хришћанска Европа била затворена за Јевреје. Антверпен и Хамбург су се понудили као прихватни центри, и ту су настали велики културни центри португалских Јевреја. Највећа концентрација Јевреја слила се у Пољску и Чешку.

¹ Јеврејима је, на пример, 1290. године био забрањен улазак у Енглеску, а та забрана је трајала све до 17. века. Колин Морис, Хришћанска цивилизација, Група аутора, Оксфордска историја хришћанства, Београд 2004, стр.285.

² У Русији су се такођер обрачунавали са Јеврејима. Истицао се Иларион Кијевски који је настојао да докаже погубност јеврејске пропаганде. Међу Грцима се истицао Анастасије Синајски који је писао огледе против јудејства. Fedotov Georges, Russian Religious Mind, I.tom. Cambridge Mass 1966, p.84.

³ Овај појам сковао је Вилхелм Мар 1879, али он је већ унапред семантички био погрешно скован, пошто се мржња односила само на Јевреје, а не нужно на све Семите, укључујући Арапе.

⁴ Бише о везама између Лутеровог и националсоцијалистичког антисемитизма види код Linden В. Walter, Luthers Kampfschriften gegen das Judentum, Berlin 1936.

Мржња против Јевреја у новом веку била је повезана и са нарастајућом силом модерног расизма. Ипак, у појединим земљама на западу Европе ствари су се кретале на боље. Тако је на пример, у Француској револуцији проглашена еманципација Јевреја. Међутим, позитиван однос Француске према Јерејима у време и после Револуције подстицао је све већу мржњу према њима у хришћанским земљама које је Француска освајала. Од 19.века расизам и анти-семитизам, усмерени против Јевреја, све су чешће ишли руку под руку. Положај Јевреја био је тежак и у Русији. Тамо је 1881.године избио нови талас прогањања, услед чега су се стотине хиљада Јевреја иселиле у Америку, Немачку, Палестину и Јужну Африку (Wirth 1901:130) И у Немачкој Јевреји су се налазили на мети милитантних националиста и расиста (Mosse 1964:91)

На почетку 20.века медијска кампања против Јевреја се појачала. Тада су штампани фалсификовани „Записници сионских мудраца” а који су често све до данашњих дана служили за то да легитимишу погроме, најпре у Источној Европи, а затим да оправдају Холокауст. Они су фалсификовани вероватно у периоду од 1894 до 1899.године, уз помоћ руске тајне полиције - са циљем да се оправда антијеврејска руска царистичка политика (Mos L.Dž 2005:138,139). Јевреји су се налазили на врху листе непријатеља европских десничара и због тога што су оптуживани да воде масонерију. У првој половини 20.века поново су у хришћанској Европи оживљене традиционалне легенде, које су кружиле о Јеврејима (ритуално убиство хришћанске деце, пијење крви). Од тада оне су постале оружје расног мистицизма и политичке мобилизације. Овакви митови били су присутни још од половине 19. и у првој половини 20.века на простору јужнословенских земаља као и Краљевине Југославије. Поготово током тридесетих година 20.века, под утицајем нацистичке Немачке и фашистичке Италије, у време југословенских влада почевши од Стојадиновићеве (1935-1939) а потом и Цветковић – Мачекове (1939-1940) све је чешћа била антијеврејска и антимасонска харанга. Подстицани су антијеврејски испади у масама. Донесене су и две владине уредбе.⁵ Врхунац мржње према Јеврејима на простору Југославије десио се за време Другог светског рата који је своје најмрачније лице показао у геноциду од 1941 до 1945.године.

Вербално и физичко антисемитско насиље

Антисемитски инциденти и напади се не дешавају само у време појачане економске кризе. Они нису само одговор на њу. Они представљају и појачану активност екстремно десничарских организација (што не значи да економска криза не утиче на јачање екстремно десничарских организација. Напротив.) Другим речима, последице незадовољства странкама на власти, локални суко-

⁵ Прва се односила на забрану или ограничење бављења трговином прехрамбеним производима док је друга уводила мере у ограничавању школовања, односно, злогласни „punitious clausus” за који је још у новембру 1939, на готово свим загребачким факултетима усвојен био закључак да се уведе за јеврејске студенте. Антисемитизам је постојао и у неким десничарским листовима попут „Политичког гласника”, али и у мањим регионалним листовима у Војводини.

би, нерешавање горућих економских и политичких питања као и могућности које демократија пружа, а међу које спада и могућност оснивања странака различите политичке оријентације као и читаве палете невладиних организација нуде могућност за испољавање антисемитских уверења. Осим тога, постало је јасно, да савремени антисемитизам манифестује се на више начина, како на оним просторима где живи незнатна јеврејска заједница тако и тамо где живе Јевреји у нешто већем броју. Према дефиницији „Community Security Trust” антисемитски инциденти подразумевају нападе на Јевреје, њихове организације и својину, који су мотивисани мржњом према жртвама напада јер се верује да су припадници јеврејског народа (Community Security Trust 2007:2). Постоји шест типова антисемитског делања: екстремно насиље (физичко напади који потенцијално узрокује смрт, бомбашки напади, киднаповање, атентати), напади (физичко насиље које не узрокује смрт жртве већ служе доношењу физичке и психичке боли), напади на јеврејско власништво и десакрализација јеврејске имовине (напади на личну и колективну јеврејску имовину, уништавање поседа, аутомобила, лепљење плаката, дистрибуција флајера и сличних пропагандних материјала који имају за циљ антисемитску пропаганду), застрашивање (у вербалној и писаној форми), увредљиво понашање (вербално вређање, мејлови, писма, графити, десничарски веб сајтови), литература (текстови којима је циљ напад на Јевреје, њихову заједницу и власништво) (Community Security Trust 2007: 4-6). Традиционалне форме антисемитизма (светска јеврејска завера, јудео-масонерија, имиџ Јевреја као бескрупулозног капиталисте) су преживеле. И даље се штампају текстови попут „Протокола сионских мудраца” и „Мајн Кампф”. У неким деловима света Јевреје настављају да оптужују за крвне жртве и за завере против државе (нарочито у арапским земљама), али и све бројнији неонацистички покрети који се са европског Запада постепено шире и у остале делове света оптужују Јевреје за читав низ завера (Contemporary Global Anti-Semitism 2005:4).

Када је реч о антисемитизму у 20. веку, он је потврдио дотадашњу мржњу која се првенствено базирала с једне стране на економској конкуренцији јеврејског капитала према капиталу припадника већинских народа у чијим су државама Јевреји били мањина, а са друге на верској нетолеранцији хришћанског света. Доминантне идеологије 20. века (национализам, нацизам, фашизам и стаљинизам⁶) не само да су шириле мржњу већ су вршиле малтретирања, пљачку, прогоне, масовна убиства и у случају нациста и њихових помагача потпуну елиминацију јеврејских становника са територије својих земаља. Коначно, и стварање државе Израел 1948, те као њена последица готово непрестани ратови са арапским земљама створили су нови вид антисемитизма којег испољава велики број арапских држава и њихови симпатизери на Западу. То су

⁶ Стаљинизам је израз који најчешће означава идеологију коју је осмислио Јосиф Стаљин те је настојао спроводити у дело у СССР-у за време своје владавине од 1920-их до 1930-их; обично се сматра једним од праваца марксизма-лењинизма, иако постоје аутори који га сматрају девијацијом од основних начела те идеологије. Више о томе у Bottomore В. Том., *A Dictionary of Marxist thought*. Malden, Massachusetts, USA; Oxford, England, UK; Melbourne, Victoria, Australia; Berlin, Germany: Wiley-Blackwell, 1991. p.54.

на најбруталнији начин показала недавна догађања у Француској. Наиме, у јануару 2015, исламисти су осим напада на редакцију листа Шарли Ебдо, напали и јеврејски кошер маркет, узели таоце, један део људи убили, а у фебруару су нападнути француски војници који су чували Јеврејски дом културе. Тако је антисемитизам и поред страхота Другог светског рата ушао у 21. век како ношен идејама нове европске екстремне деснице тако и радикалних исламиста.

На крају 20. и почетку 21. века радикална десница није само у Западној и Источној Европи ширила антисемитско вербално и физичко насиље. И на простору бивше Југославије антисемитизам се, након распада социјалистичке Југославије, појавио у ширем обиму. Мада у нашем региону он није добио овако злокобну димензију као на Западу, овде је на сцени присутан првенствено вербални антисемитизам. И у том смислу нижу се оптужбе било у виду окривљавања Јевреја за ширење „бездушног капитализма” или у виду закамouflиране мржње екстремних националиста према припадницима слободно-зидарских ложа који се од стране претходно поменутих сврставају у „јудео-масонерију”. Више о физичким и вербалним нападима и оптужбама уперенима против Јевреја на простору некадашње Југославије може се пронаћи у многобројној литератури. Када је реч о вербалним нападима, у Хрватској се почетком деведесетих година 20. века, посебно истакао Фрањо Туђман. До данас је остала упамћеном његова изјава: „Сва срећа да ми жена није ни Српкиња ни Жидовка” (Група аутора 2006:334). У том смислу значајна је и његова изјава из 1990, да „Независна Држава Хрватска није била само фашистичка творевина, већ и исказ жеље хрватског народа за самосталном државом” (Гавриловић 2014: 170). О Јеврејима на негативан начин писао је Лојкић Младен у својој књизи „Магија умјетности”, у којој је напао Јевреје и масонерију за светску заверу, а посебно уперену против хрватског народа. О њима је на негативан начин писао и Марко Францишковић који је у својој књизи тврдио да „вођени из врха пирамиде моћи Жидови су пакленом пријеваром упрегнути у дјелатност извршења планираног покоравња свијета. Жидови ... граде своју повијест која служи дијаболичним крајњим циљевима те је суставно намећу свакоме на кога наиђу” (Francišković 2006:40).

У Србији у књизи „Теорија завере” Јован Бајфорд наводи који су то српски аутори (на пример, Ратибор Ђурђевић) жигосали Јевреје као покретаче светске завере против српског народа. Свој антисемитизам Ђурђевић је показао у књизи „3000 година у служби сатане (скривена историја јудејских зликоваца).” Међутим, црни бисер у овом низу је Ђурђевићева књига „Пет крвавих револуција јудео-банкара и њихове јудео-масонерије” која је на ИХТУС-овом сајту пропраћена надахнутим најавом: „Јевреји су се вратили на острво (прогнани су у 13. веку) и преузели контролу над будућом империјом преко Енглеске банке. То је био први степен у преузимању светске власти. Кроз 'крваву' француску револуцију, побуне у 19. веку и преко разарајућих револуција у 20. веку ('кинеска' и 'руска'), јудео-масони полако преузимају глобалну власт. Пета нечујна револуција, пројавила се у Јудео-Америци”.

У Хрватској се готово све до данас бележе антисемитски инциденти који иду руку под руку са антисрпским расположењем. Они се огледају у слављењу усташке идеологије. Тако су на пример, прошле године на прочељима зграда Хрватског зракопловства, Дома умировљеника и Хрватске поште у Вуковару били исписани усташки графити. Исте године, у Србији, на фудбалској утакмици Партизан – Тотенхем, навијачи Партизана су поставили антисемитски транспарент због чега је УЕФА покренула истрагу.

Антисемитски инциденти су од времена светске економске кризе у непрестаном порасту, посебно на европском тлу. Њихов пораст је забележен не само у земљама где су у првој половини 20.века постојали фашистички режими већ и у земљама Западне демократије. Тако на пример у Великој Британији CST је забележио 266 антисемитских инцидената у првих шест месеци 2008, што је донело пораст инцидената од девет подсто у односу на 244 забележена инцидента у истом периоду 2007. Ово повећање забележено је у градовима где не живи главна јеврејска заједница, дакле изван Лондона и Манчестера (Contemporary Global Anti-Semitism 2008:1). Антисемитизам се појавио и на британским универзитетима. Професор Том Хики је у медицинском научном часопису испољио антисемитске ставове захтевајући бојкот израелских научника. Додуше, правдао се да му намере нису биле антисемитске, али су оне инспирисале десничарски и антисемитски орјентисане студенте на даље акције.⁷ Када је реч о британским студентима, за 88% је повећан број антисемитских напада на јеврејске студенте у британским кампусима. Тако на пример док је у првој половини 2007, било 26 напада, тај број је порастао на 49 у првих шест месеци 2008. Године (Contemporary Global Anti-Semitism 2008:1). Вербални напади су забележни и у оквиру научне заједнице. Интересантно је споменути којим политичким опцијама припадају нападачи. Тако су до јуна 2008 године на британском тлу, 38 инцидената починили припадници екстремних националистичких организација, 51 инцидент неонацисти, антиционисти 27 напада док су 39 напада починили они који се нису дефинисали као припадници ни једне од тих група већ су тако реаговали јер су непријатељски настројени према Израелу (Contemporary Global Anti-Semitism 2008:2).

Антисемитизам је у порасту и у Белгији коју на почетку 21.века потреса политичка криза између партија које заступају валонске односно фламанске националистичке интересе. При томе, треба имати на уму да су нацисти имали солидно упориште међу Фламанцима за време Другог светског рата и да је та подршка остала у лепом сећању код једног дела фламанских десничара. Тако је 2006, било у Белгији 66 пријављених инцидената и то су били први антијеврејски инциденти од 2001.године (Contemporary Global Anti-Semitism, *Bureau Executif de Surveillance Communautaire, Belgium*, 2008) У Француској - земљи Западне Европе са дугом демократском традицијом, али и земљи на чијем је простору током другог светског рата настала „Вишијевска Француска”, током 2006.године било је 371 пријављени антисемитски иступ, што представља по-

⁷ Аутор је председавајући Синдиката брајтонског универзитета. Tom Hickey , „Should we consider a boycott of Israeli academic institutions? Yes”. <http://www.bmj.com/cgi/content/full/335/7611/124>

раст од 24% у односу на 2005, укључујући и 112 физичких напада, што је 45% више у односу на 2005.годину.⁸

Осим на Старом континенту антисемитизам је на почетку 21.века све присутнији и шире у свету. На почетку 21.века забележен је повећани број антијеврејских инцидената у Аргентини, Аустралији, Канади и Јужноафричкој републици који су укључивали нападе на јеврејску имовину и покушаје угрожавања живота. Само 2005, било их је широм света 406 с тим да се на попису нису нашли инциденти на Блиском истоку, а највећи број инцидената се десио у Западној Европи, укупно 324 (Contemporary Global Anti-Semitism 2005: 11). Према подацима „Community Security Trust” и током 2006, број антијеврејских инцидената у свету је био у порасту. Највећи број инцидената забележен је у Аргентини где се десило 586 пријављених антисемитских инцидената што је за 35% више у односу на 2005.годину.⁹ У Аустралији пријављено је 440 антисемитских инцидената у периоду од 1.октобра 2005 до 30.септембра 2006.године да би тај број порастао у наредном једногодишњем периоду на 630 инцидената (Jones 2006:93).

Ипак, антисемитизам има најснажније упориште у земљама у којима су фашистички режими били на власти у првој половини 20.века. У том смислу најекстремнији пример пружа Мађарска. Мађарски суд изрекао је 2011.године ослобађајућу пресуду бившем капетану мађарске жандармерије Шандору Кепиру оптуженом за ратни злочин против Срба, Јевреја и Рома током злогласне Новосадске рације у јануару 1942.године. У мају 2012, у месташцу Кереки, код Балатона, откривен је споменик адмиралу Миклошу Хортију, регенту Мађарске краљевине који је земљом владао од 1920 до 1944 и који је био Хитлеров сарадник. Што се тиче предрасуда о Јеврејима и ту на жалост Мађарска заузима видно водеће место. Упитани да ли Јевреји имају апсолутну моћ у свету, 60% Мађара мисли да Јевреји имају огромну моћ, затим следи 53% Шпанаца и 49% Пољака (Community Security Trust 2005:22). Када је реч о томе да ли Јевреји превише пишу и говоре о томе шта им се десило за време Холокауста, Пољска и Мађарска предњаче са потврдним одговорима са целих 58%, а затим следе Аустрија са 54% и Немачка са 45%.¹⁰ Пред познаваоцем историје холокауста очљиво је да се гореспоменути највиши постотци појављују управо у земљама где је готово у највећем броју убијен и изручен у логоре јеврејски народ и где Јевреји данас представљају потпуно незнатну мањину. Очито, предрасуде и страх пред Јеврејима практично се нису променили од средњег века, чак иако се званично проповедају ставови благонаклони према Јеврејима, а историја је показала да Холокауст није био довољно поучна лекција Европи.

⁸ Више података о овој проблематици као и о могућем спречавању може се пронаћи у Protecting your Jewish Institution Security Strategies for Today's Dangerous World, Anti-Defamation League, USA, 2003, 2005.

⁹ Више о раду и извештајима Delegation of Argentine Israelite Associations видети на сајту <http://www.daia.org.ar/2013/contenidos.php?id=13>

¹⁰ Податак преузет од Anti-Defamation League polls. *ibidem*, p.26.

Бескрупулозни Јевреј - капиталиста

Имиц Јевреја као бескрупулозног капиталисте није нов. Он води своје порекло још од средњег века када су Јевреји због строгих прописа најчешће искључивани из свих позива осим позајмљивања новца те је још тада настао имиц Јевреја зеленаша. Они су од почетка 11. века били непрестано прогањани, протеривани, спаљивани или принудно крштавани. На крају 19. века витални национални покрети широм Европе ширили су мржњу према Јеврејима најчешће сматрајући њихов капитал их сметњом развоју националне економије. Тако се на прагу 20. века у потпуности разбудило економски антисемитизам. Он је био присутан широм Европе. Тако на пример, у јужним крајевима Аустро-Угарске ширио га је један број хрватских и српских политичара. И док су српски политичари у Хрватској из Српске самосталне странке нападали Јевреје, а на територији Војводине су то радили српски радикали, посебно жестоко у листу „Застава”, међу хрватским политичарима, политичке идејне основе антисемитизма извирале су из хрватске Странке права. Тако је на пример, Еуген Кватерник реч „Јевреј” писао малим почетним словом, а идеолог хрватског праваштва Анте Старчевић у више наврата је исказивао антисемитске ставове оптужујући Јевреје за економску пропаст Хрватске и за мађаризацију (Starčević 1943:143). Он је сматрао да су Јевреји „страни елемент” који је населио чисте хрватске крајеве и да су инструмент „мађаризаторске” политике. Економски антисемитизам су испољавали хрватски политичари попут Грге Тушкана из Странке права и Стјепана Радића, који је са својим братом Антуном основао Хрватску пучку сељачку странку 1904. године. Радић је овакав однос према Јеврејима развио у првој деценији 20. века под утицајем боравка и школовања у Прагу, где је идеје преузео од чешких колега које су имале негативан однос према Јеврејима аустријског дела Монархије, који су прихватили немачку културу, били носиоци развоја чешке индустријализације и лојално становништво.¹¹ Мада је југословенска власт осуђивала вербалне и физичке нападе на Јевреје између два светска рата, хрватски, српски и југословенски националисти су их нападали, а оптуживани су били најчешће за светску заверу и бездушно ширење јеврејског капитала. Због присуства јеврејског капитала у сфери економије Јевреји су оптуживани како на Старом континенту тако и у Америци. Нарастајућа сила фашистичке и нацистичке идеологије упила је у себе представе о Јеврејима као светским економским моћницима, а њима сличне идеолошке матрице које су настајале у многим земљама света развијале су имиц Јеврејима бескрупулозног капиталисте. Тај имиц био је присутан у свим фашистичким и нацистичким идеологијама током Другог светског рата, а наставио је да се развија и шири и у другој половини 20. века.

Мада се данас наводе десничарски екстремисти и расисти за главне пропагаторе мржње и ширења имица о Јеврејима као бескрупулозним капиталистима, треба имати на уму да им у томе помажу и непрестане економске кризе које потресају свет капитализма још од краја деведесетих година прошлог века

¹¹ О политичким ставовима Стјепана Радића видети Darko Gavrilović, *U vrtlogu nacionalizma – Stjepan Radić i Srbi – Svetozar Pribičević i Hrvati*, Novi Sad, 2007.

и које антисемитски орјентисани акивисти и политичари користе да би ширили мржњу. Ако упоредо пратимо земље Запада и Америке које је криза највише погодила можемо да приметимо и да је баш у највећем броју случајева тамо забележен пораст антисемитизма. Оно што ће посебно бити интересантно споменути то је да се на почетку 21. века антисемитизам постепено и спорадично јавља и у земљама Азије. Када је реч о економским кризама које су потресле свет економије, али и играле делимичну улогу у ширењу антисемитизма треба прво споменути азијску финансијску кризу. Она је почела у јулу 1997, а представљала је период финансијске кризе која је захватила велики део Азије и која је довела до страха од глобалног економског краха. Криза је највише погодила Индонезију, Јужну Кореју, Тајланд, Малезију као и Филипине. Остале азијске земље су биле погођене у мањем обиму. Овај ударац био је прилика да малезијске власти покажу још једном на делу за њих у свету карактеристичан „антисемитизам без Јевреја”, другим речима, антисемитизам који се испољава у земљи у којој не живи јеврејска популација.¹² Готово да је ситуација идентична у Јужној Кореји. Тамо је антисемитизам продро заједно са хришћанским мисионарима на почетку 20. века када су упоредо са ширењем Христове речи ширили и мржњу према Јеврејима као Христовим убицама. Ова мржња је касније ојачала након што је Јужна Кореја појачала своје економске везе са арапским земљама (Lewis 1994: 3-13) да би у време велике светске кризе 2008, Јевреји били осуђивани чак и у стриповима за светску заверу, а посебно за напад на Светски трговински центар у Нју Јорку 2001. године.¹³ Само годину дана касније друга економска криза је погодила Русију. Она је почела 17. августа 1998. године, а довела је до кризе владе која је била присиљена да притисне Руску централну банку на девалвацију рубље и да одложи плаћање дуга. Упоредо са овим дешавањима, дошло је у Русији до пораста незапослености и друштвене несигурности, али и до пораста антисемитизма. Он се чуо и са највиших политичких инстанци и то из комунистичких кругова. Међу њима је предњачио Николај Кондратенко, гувернер Краснодарске области. Он је окривио Кремљ да се налази под контролом Јевреја и циониста, напао је Јевреје због пропасти комунистичке партије, због сукоба са Чеченима као и за друге проблеме. Он је формирао савез са локалним козацима и тврдио да међународна јеврејска завера влада светом. У оптужбама Јевреја придружили су му се посланици Државне Думе Алберт Макашов и Виктор Илухин (Lesskis 1998:2). Ова криза тешко је погодила Украјину, Белорусију, балтичке земље првенствено Естонију и Литванију које су пале у рецесију, а антисемитизам се у њима погоршао. При томе треба имати на уму да ни пре ове кризе балтичке

¹² Још је седамдесетих година 20. века у својој расправи о малезијском националном идентитету, под називом „Малезијска дилема” (објављено 1970), бивши малезијски премијер Махатир Мохамад написао: „Јевреји немају само носеве закачене да траже новац ... већ јеврејска шкртост и финансијско чаробњаштво су им стекли економску контролу Европе и изазвали антисемитизам који је јачао и слабио широм Европе кроз векове.” Rabbi Abraham Cooper, In Malaysia, When in Doubt, Blame the Jews, *Huffington Post*, July 22, 2011

¹³ О чувеном антисемитском стрипу за децу „Далеке и блиске земље” аутора Риј Вон Бока који је продат у 10 милиона примерака видети у „Welcome to South Korea— enjoy our gratuitously anti-Semitic comic books!” *Jewish Journal*, 25. March 2008.

земље нису на прави начин третирали образовање о холокаусту. Наиме, са стицањем независности у њима је ојачао национализам. Будући да је велика већина овог становништва на почетку Другог светског рата дочекала немачку војску као ослободиоце, а комунисте 1945, као завојеваче, да су припадници сва три народа балтичких држава активно учествовали са нацистима у убијању Јевреја како из њихових земаља тако и Јевреја који су у сточним вагонима довожени из других делова Европе, не треба да чуди зашто се већина историчара тих земаља ни данас са одлучношћу на државним нивоима не суочава са холокаустом – он потири њихову „славну” националну прошлост. Криза је погодила и убрзани напредак Сједињених Држава који је овом кризом заустављен. Затим је крајем 20. века и на почетку 21. века у велику економску депресију упала Аргентина чија је економија трпела још од времена диктаторских режима и која се током деведесетих није извукла из инфлацијских проблема за време демократских влада. Ова криза је кулминирала масовним протестима из 2001 и 2002, током којих је страдавала имовина нарочито страних банака и фирми, али и јеврејска имовина као и Јевреји за које Аргентина није показивала слух још од профашистичког режима Хуана Перона.¹⁴ И коначно, треба споменути светску финансијску кризу која је почела 2007. године а наставила се 2008, и 2009. године. Многи економисти је сматрају најгором финансијском кризом након Велике депресије из 1930-их година.¹⁵ Она је довела у опасност од потпуног слома велике финансијске институције. Уследили су напори држава да спасу банке, а дешавали су се падови на берзама широм света. У многим областима, на тржишту некретнина и грађевине десили су се драматични падови, што је довело до исељавања, губитка посла и незапослености. Криза је одиграла значајну улогу у неуспеху кључних предузећа, пада потрошачког богатства које се процењује на трилионе долара, као и паду економске активности што је довело до глобалне рецесије у периоду од 2008 до 2012 као и дужничкој кризи европских држава. Све ово је помогло јачању екстремно десничарских странака на Западу које су кризу користиле за ширење расне и верске мржње, а то значи и за антисемитизам. Мада је економска криза у мањем обиму погодила Немачку него већину земаља Европске уније и премда Немачка и данас представља главног покретача економије на Западу, ни ова земља није остала имуна на пораст антисемитизма. Само у периоду од 2008 до 2012, у Немачкој је забележено 80 напада на синагоге, а и поред најстрожих закона који се односе на ширење верске и расне мржње у Немачкој су честе масовне демонстрације екстремне деснице која на све начине шири мржњу према Јеврејима.¹⁶

¹⁴ О антијеврејским инцидентима у Аргентини види у *La Nación*, Otro cacerolazo terminó con incidentes” [Another cacerolazo ended up in incidents]. *La Nación*, 29 December 2001.

¹⁵ Више о финансијској кризи види у извештају Reuters, Two top economists agree 2009 worst financial crisis since great depression; risks increase if right steps are not taken. (February 29, 2009). Retrieved 2009-09-30, from Business Wire News database.

¹⁶ О јачању екстремне деснице и десничарских странака у немачкој, као и о поновним и учесталијим оптужбама на рачун Јевреја види у Interview with Weinthal Benjamin, *The Jerusalem Post*, 13.10.2013.

Негирање холокауста

Савремени примери антисемитизма обухватају питања која се тичу страдалиштва Јевреја како у ранијим историјским периодима тако и за време Холокауста. У том смислу, негирају се чињенице, обим, механизми (нпр. постојање гасних комора) или циљ који је за последицу имао геноцид над јеврејским народом од стране Национал-социјалистичке партије у Немачкој те како њених присталица и саучесника на немачком тлу тако и широм Европе током Другог светског рата. Исти оптужују Јевреје као народ, или Израел као државу за претеривања у броју убијених или за измишљање холокауста. Поред тога, антисемитизам се манифестује и у погледу државе Израел и то на тај начин што пореди савремену израелску политику са оном коју су спроводили нацисти. Напори да се негира или минимализује нацистички геноцид над Јеврејима су постали један од најзаступљенијих облика антисемитског дискурса. У суштини, негирање холокауста се ослања на традиционални антисемитски мит о светској јеврејској завери. Они који поричу холокауст експлицитно или имплицитно одбијају сваку чињеницу да су нацистичка влада и њени савезници имали систематску политику истребљења Јевреја, да су при томе убили према грубим проценама око 6 милиона Јевреја, а да је највећи број жртава страдао у концентрационим логорима где су кориштени алати за масовно убиство, као што су гасне коморе.

У складу с тим, антисемитско негирање Холокауста се на почетку 21. века показало веома прилагодљивим. Порицање или негирање Холокауста је израз којим се у најширем смислу означавају ставови и тврдње које оспоравају и негирају извршени геноцид над Јеврејима у Европи за време Другог светског рата (Gottfried 2001:29). Порицатељи Холокауста углавном наводе три главне тезе: да нацистичка Немачка није имала службену политику физичке елиминације Јевреја на подручјима под својом власти, да њени концентрациони логори нису служили нити били замишљени као логори за истребљивање, а у њима гасне коморе нису биле кориштене за масовне ликвидације затворенике; те да је број Јевреја убијених или умрлих за време Другог светског рата у Европи барем за једну нулу у низу нижи од опште прихваћених процена од 5-6 милиона. Један од веома присутних ставова међу онима који негирају Холокауст је и тај да је Холокауст превара настала из јеврејске завере, а као начин промоције интереса Јевреја на штрб других народ и из тог разлога, порицање Холокауста се сматра антисемитском теоријом завере (Lipstadt 1993: 27). Међу првим порицатељима холокауста спадају Давид Хоган, Хари Елмер Барнс и Пол Расинијер. Барнс је у првим деценијама након Другог светског рата захтевао да се изврши ревизија одговорности Немачке за рат као и да се преиспитају стварни губици, последице и кривци за страдања цивили. Он је био надахнут Хогановом књигом „Изнуђени рат” (1961) која је тврдила да је Немачка била принуђена да уђе у рат, да је нацистичко одузимање јеврејске имовине било оправдано због јеврејског „профитерства” и коначно да Јевреји нису страдали у „Кристалној ноћи”. Осам година касније, он је објавио књигу

„Мит о шест милиона” где је не само порекао холокауст већ је тиме дао полет антисемитској литератури (Gottfried 2001:29). Слично Хогану писали су Барнс и Расинијер. Барнс се у својим памфлетима и књигама често позивао на Расинијера тврдећи да „Храбри аутор с правом оптужује ... израелске политичаре који црпе милијарде марака од непостојећих, митских и имагинарним лешева, чији бројеви су се рачунали на необично искривљен и непоштен начин” (Lipstadt 1993:74). Након ове прве тројке аутора, негирање Холокауста почело је да се шири. Након њих о овој теми писали су Артур Буц, Дејвид Ирвинг, Жан Клод Пресак и други. Године 1978, Вилис Карто је основао Институт за историјски ревизионизам чији рад је усмерен на негирање Холокауста. Лутерански пастор Херман Отен је у том смислу изјавио да „нема спора око чињенице да је велики број Јевреја депортован у концентрационе логоре и гета... Ревизионисти су представили доказе ... показујући да није постојао немачки програм за истребљење европских Јевреја, а да процена од шест милиона мртвих је неодговорно претеривање. Холокауст - наводно истребљење око шест милиона Јевреја (да је већина њих убијена гасом) - је превара и то треба да признају, попут хришћана, сви искрени и озбиљни људи.” (Otten 1993:32,33) Порицање Холокауста је настављено и током деведесетих година. У фебруару 1995. године јапански часопис по имену Марко Поло, са тиражом од 250.000 примерака месечно представио је чланак лекара Масанори Нисхиока који је тврдио да Јевреји нису убијани у гасним коморама и да су оне комунистички пољски и совјетски мит (Nishioka, February 1995:2). Негирање Холокауста је постало пропагандна пракса земаља арапског света пре свега у Ирану и Сирији, а њима су се прикључили и палестински званичници. Тако на пример, Хамас је 2009 забранио деци у школама да уче о Холокаусту сматрајући га ционистичком лажи (Global Jewish News Source 2009:1). Фракција оних који негирају Холокауст као и њихови написи забележили су пораст у свету од 28% у 2006 на 40% у 2008.години (Smooha 2009:1,2).

Порицање Холокауста је добило подршку и од једног дела хрватских и српских националиста и то од краја 20 и на почетку 21.века. Фрањо Туђман је био један од првих који је знатно ревидирао број убијених Јевреја. О томе је писао Францишковић напомињући да „Посебну пажњу заслужује управо ова Туђманова борба око побијања лажи исконструираних око броја жртава у Јасеновцу јер је кроз усредоточеност на ту проблематику Туђман успут дотакнуо оно што се односи на једнако тако непоуздане бројке око жртава холокауста и посебно самога Аушвица као једне наметнуте рефлексije Јасеновца...Туђман постаје планетарно опасан по новосвјетски поредак са својим пријашњим писањем гдје он само наводи друге изворе који тврде да је у Аушвицу убијено не 4 милијуна него стотине тисућа људи, као и да бројка убијених Жидова у холокаусту не износи 6 милијуна него отприлике до 1 милијун жртава...јер, једнако је једну ралну бројку од 30 до 35 тисућа јасеновачких жртава, коју таквом утврђује Туђман, наједном утростручити на 80 до 100 тисућа или је мултиплицирати за тридесет пута ...” (Francišković 2006:29-31)

У Србији су се у порицању Холокауста посебно истакли Ђурђевић и Буљугић. Ђурђевић је био заговорник тезе да су јеврејски завереници сами ство-

рили „мит о Холокаусту” како би дискредитовали сваку критику Јевреја, као и да су преувеличали број Јевреја настрадалих у логорима смрти. С друге стране, Ђурђевић је сматрао да су Други светски рат изазвале Енглеска и Америка да би спасиле совјетску Русију, као и да Јевреји нису убијани у гасним коморама, те да ће „Хитлер тек бити схваћен као визионар, што он и јесте био”. А када је у Србији забрањена књига Јиргена Графа „Мит о Холокаусту”, у јавности је проговорио преводилац Зоран Буљугић који је тврдио да „гасне коморе, он то доказује у ствари, нису постојале. Постојале су за уништавање инсеката, али не и људи” (Зорић 2013).

Порицатељи Холокауста за своје тврдње не користе израз „порицање” него „ревизионизам”, што се обично тумачи као настојање да своје тврдње учине дијелом „легитимне” историографије. Порицање Холокауста, с друге стране, обично изазива оштре реакције с обзиром да му се од критичара у правилу дају политички мотиви, односно сматра се настојање да се нацистичка идеологија и водеће личности нацистичког ослободе одговорности за догађаје који се сматрају једним од највећих злочина у историји. Порицање Холокауста се обично везује уз неонацистичке, антисемитске и кругове радикалне деснице. Његови заговорници описују Холокауст, односно његово конвенционално и опште уобичајено тумачење, као јеврејску масовну превару проведenu у циљу наметања репарација од стране поражених држава и стицања симпатија за Израел као и да је Холокауст део светске јеврејске завере. (Contemporary Global Anti-Semitism 2005:5). На жалост, на почетку 21. века са развојем интернета и других нових видова комуникације, негирање Холокауста је добило на снази. Међутим, то не значи да се овом негативном тренду треба препустити. Због тога с правом на крају овог поглавља преносим мисли Ели Визела, нобеловца и једног од оних који су преживели Холокауст. „Сећање је штит. Ако се сећамо онога што су људи спремни учинити једни другима, онда ћемо бити у стању помоћи онима који ће се наћи у истој ситуацији.”

Препоруке за будућност

Историјски преглед антисемитске активности као и савремено испољавање антисемитизма служи с једне стране као упозорење да пораст антисемитизма може поново да доведе до масовних прогона припадника јеврејског народа, а са друге, да нас пожури да одлучније кренемо у потрагу за решењима која су везана како за превентиву (инсистирање на Холокауст образовању и Образовању о људским правима) тако и куративу (одлучно санкционисање антисемитизма али и других видова кршења људских права).

На крају постављају се и неопходни задаци које је потребно спровести да би се антисемитизам сузбио. Ти задаци се могу кретати у три смера. На првом месту је активна улога влада и судова у правном процесуирању починиоца и оштром санкционисању истих. На другом месту се налази борба против антисемитизма у медијима. Свака стратегија која се нада да се супротстави медијској мрежи антисемитске радикализације мора да тежи да створи окружење у коме антисемитски начин размишљања постаје не само мање пожељан већ у

целости неприхватљив. У том смислу било би неопходно подузети следеће: онемогућавање производње и дистрибуције екстремистичког материјала, оонаживање онлајн заједница које ће промовисати толеранцију према мањинским групама, смањење привлачност екстремистичких порука, промовисање позитивних порука према мањинској заједници и поклањање веће пажње медијском описмењавању (The International Centre for The Study of Radicalisation and Political Violence 2009:1). Када је реч о образовном систему неопходно је радити на промоцији и примени Холокауст образовања и Образовања о људским правима. Ова два типа образовања треба да превазиђу међусобне разлике и да повезујући наставне садржаје више пораде на сарадњи и промоцији важности неговања како сећања на холокауст као јединствене трагедије и злочина почињеног до данас у свету тако и на прихватању поука које се могу путем наставе извући из њега и које се могу конкретно применити у циљу јачања демократских начела и толеранције.

Закључак

На основу предложеног текста закључујем да је антисемитизам виталан и у 21.веку упркос напорима који су учињени у образовању и науци да се предрасуде према Јеврејима не понове након Холокауста. Ни политичка активност на том пољу није оказала велике домете, јер антисемитизам је почетком 21.века забележио поновни раст не амо у земљама у којима се вековима испољавао већ и тамо где га раније није било као и тамо где Јевреји уопште не живе. Намера овог рада била је да пружи историјски преглед антисемитске активности као и да предочи савремене начине испољавања антисемитизма. Због тога, циљ овог рада је да служи с једне стране као упозорење да пораст антисемитизма може поново да доведе до масовних прогона припадника јеврејског народа, а са друге, да нас пожуре да одлучније кренемо у потрагу за решењима која су везана како за превентиву (инсистирање на Холокауст образовању и Образовању о људским правима) тако и куративу (одлучно санкционисање антисемитизма али и других видова кршења људских права).

Литература:

Објављени извори

1. Anti-Defamation League (2003, 2005), Protecting your Jewish Institution Security Strategies for Today's Dangerous World, USA
2. Global Jewish News Source (2009), Unknown author, „ Hamas rips U.N. for teaching the Holocaust”. August 31, 2009
3. Contemporary Global Anti-Semitism (27.1.2005), A Report Provided to the United States Congress, (27.1.2005), United States Department of State, Washington.
4. Community Security Trust (2007), Definition of Anti-Semitic incidents, London
5. Contemporary Global Anti-Semitism (2008), A Report Provided to the United States Congress, (2008), United States Department of State, Washington Anti-Semitic incidents Report, Jan-June 2008.

6. Jones J (2006), Report on Antisemitism in Australia, Annual Report of Executive Council of Australian Jewry 2006/5766.
7. Contemporary Global Anti-Semitism (2008), Bureau Executif de Surveillance Communautaire, Belgium
8. Report, Delegation of Argentine Israelite Associations, <http://www.daia.org.ar/2013/contenidos.php?id=13>
9. The International Centre for The Study of Radicalisation and Political Violence (2009), Countering Online Radicalisation, A Strategy for Action, London
10. The Venerable Bede (1953), *Corpus Christianorum. Series latina*, Vol. 2. (eds. J. Lee-mans, L. Jocquй), Turnhout

Монографије, расправе, чланци

1. Bajford J (2006), *Teorija zavere: Srbija protiv „novog svetskog poretka”*, Beograd
2. Bottomore B.T (1991), *A Dictionary of Marxist thought*. Malden, Massachussetts, USA; Oxford, England, UK; Melbourne, Victoria, Australia; Berlin, Germany
3. Gavrilović D (2007), U vrtlogu nacionalizma – Stjepan Radić i Srbi – Svetozar Pribićević i Hrvati, Novi Sad
4. Гавриловић Д (2014), Мржње, ратови, демони хришћанског света, Београд
5. Gottfried T (2001), *Deniers Of The Holocaust: Who They Are, What They Do, Why They Do It*, Breckenridge
6. Група аутора (2004), *Оксфордска историја хришћанства*, (ур. Џон Мекманерс), Београд
7. Група аутора (2006), *Stvaranje hrvatske države i domovinski rat*, Zagreb, 2006.
8. Zorić O (10.06.2013), „Knjiga koja negira Holokaust zabranjena u Srbiji”, Radio Slobodna Evropa
9. Lesskis G (Dec.1998), A chauvinist at the Helm in Krasnodar, *Diagnosis*, Washington Post, Washington
10. Lewis S.C (1994), „Koreans and Jews”, *International Perspectives*, no.26, New York
11. Linden B.W (1936), *Luthers Kampfschriften gegen das Judentum*, Berlin
12. Lipstadt D (1993), *Denying the Holocaust – The Growing Assault on Truth and Memory*, New York
13. Lojkić M (2013), *Magija umjetnosti*, Zagreb
14. Mos L.Dž (2005), *Istorija rasizma u Evropi*, Beograd
15. Mosse L.G (1964), *The Crisis of German Ideology*, New York
16. Nishioka M (1995), „The Greatest Taboo of Postwar World History: There Were No Nazi 'Gas Chambers'” *Marco Polo*, February 1995
17. Otten H (1993), „The Holocaust Issue: Three Christian Views Christian Responsibility to Truth”, *The Journal of Historical Review*, September-October 1993 (Vol. 13, No. 5)
18. Richards J (1990), *Sex, Dissidence and Damnation: Minority Groups in The Middle Ages*, Routledge, London-New York
19. Smooha S (2009), *The 2008 Index of Arab-Jewish Relations in Israel: Main Findings and Trends of Change*, Haifa.
20. Starčević A (1943), *Izabrani spisi*, HIBZ, Zagreb
21. Francišković M (2006), *Hrvatska knjiga opstanka*, Zagreb
22. Fedotov G (1966), *Russian Religious Mind*, I.vol.Cambridge
23. Cooper A Rabbi (22.juli 2011), „In Malaysia, When in Doubt, Blame the Jews”, *Huffington Post*
24. Wirth A (1901), „Volkstum und Weltmacht in der Geschichte”, Munchen

HATE THE JEWS - A COMMON CORE OF HOLOCAUST DENIAL, ECONOMIC ANTI-SEMITISM AND ANTI-SEMITIC VIOLENCE

Summary: Despite the efforts that have been made in education and science in attention to break the prejudices against Jews after the Holocaust, anti-Semitism is still vital at the beginning of the 21st century. Also, in this field, political activity showed impact that is not enough to stop the rise of anti-Semitism in the early 21st century, because, the anti-Semitism recorded regrowth, but this time, growth was not only significant in the countries in which it was demonstrated for centuries, but also in the countries and where Jews do not live. The purpose of this study was to provide a historical overview of anti-Semitic activities and to present modern ways of manifestation of anti-Semitism. Therefore, the aim of this paper is to serve both as a warning that the rise of anti-Semitism can again lead to mass persecution of members of the Jewish people, and on the other, to let us hurry to make decisively moves in the search for solutions that should be preventive (insisting on Holocaust education and Human rights education) and curative (decisive sanctioning of anti-Semitism and other forms of human rights violations).

Key words: anti-Semitism, hatred, Holocaust, economy, violence, Jews